

1961 DÖNEMİ TİLMEN HÖYÜK VE YESEMİK KAZILARI

Prof. Dr. U. Bahadır ALKİM

İslahiye dolaylarında dört yıldan beri Eski Eserler ve Müzler Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına yapılmakta olan araştırmalara 1961 yılında da devam edilmiş ve Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın başkanlığı altında Mühendis-Topograf Ferit Koper, Arkeolog Handan Alkım, Asistan Refik Duru, Foto Uzmanı Arkeolog Aziz Albek ve bir stajiyerden kurulu bir heyet 4 Ağustos - 1 Ekim 1961 tarihleri arasında Yesemek'te ve Tilmen Höyüğünde çalışmalarını geliştirmiştir*. Aşağıdaki satırlarda bu kazı ve sondajların sonuçlarını özetlemeğe çalışacağız.

1. Yesemek Çalışmaları: Eski Önasya'nın gerek M. Ö. II. ve gerek I. binyıllarında en büyük bazalt taşacağı ve heykel atelyesini temsil eden ve İslahiye'nin 22 km. kadar güney-doğusunda bulunan Yesemek'te usta ve işçilerin oturdukları yeri tesbit etmek ve dolayısıyla çıkması muhtemel küçük buluntularla yüzlerce heykel taslağının tarihlendiril-

*İslahiye bölgesindeki çalışmalarımız vesilesiyle Heyetimize göstermiş oldukları yardım ve kolaylıktan dolayı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Sayın Rüstem Duyuran'a, Prof. Dr. Afif Erzen'e, Şube Müdürü Hikmet Gürçay'a, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü, Necati Dolunay'a aynı Müzenin Müdür Muavini Osman Sumer'e, aynı Müze Uzmanlarından Nezih Fıratlı'ya, Gaziantep Müzesi Müdürü Sabahat Güğüş'e, Adana Müzesi Müdürü Hadi Altay'a, İslahiye Kaymakamlığına, Belediye Başkanlığına, Milli Eğitim Memurluğuna, Malmüdürlüğüne, Orman Bölge Şefliğine ve Başöğretmen Mehmet Gül'e teşekkürlerimizi tekralamayı zevkli bir borç addetmekeyiz.

mesi hususunda yeni ip uçları elde etmek amacıyla bir sondaj yapıldı; sondaj yeri olarak da Taşocağı'na 800 m. kadar uzaklıkta olan Yesemek Höyüğü seçildi. Bu deneme kazısında (boyut 10 x 20 m.) 6,50 m. derinliğe inildi. En üst yüzeyde 1. Dünya Savaşı sırasında terkedilmiş olan eski köy evlerinin temel kalıntıları, onların altında da Roma çağı keramik parçaları bulundu. Bir yangın tabakası mütâakip Demir Çağı yapı katına ait duvar kalıntılarına rastlandı. (Res.1) Bol miktarda meydana çıkan tipik çanak-çömlek parçaları bu 1. katın M. ö. I. binyılın ilk çeyreğine ait olduğunu muhtemel kılmaktadır. Bitmemiş bir bazalt sütun kaidesi, muhtelif perdah taşları, pek çok ezgi taşı (el değirmeni bazaltten) Yesemek Höyüğünün bu I. katında basit bir sekeneğin, başka bir deyimle Taşocağı işçilerinin, oturduğuna işaret teşkil etmektedir. Sondaj çukurunda 2,5 m. çapında etrafı taşlarla örülü bir erzak silosu da meydana çıkarıldı (Res.2).

I. katın altında ince yangın tabakası onun altında da M. ö. II. bin yılına ait olduğu keramik buluntularından anlaşılan 11. kat kalıntıları açıldı. 1. kat silosunun bu II. katın içine kadar uzandığı görüldü. Plan vermiyen duvar parçaları ve yine bol miktarda monokrom (bazıları parlak) çanak-çömlek parçaları, bir kaç perdah taşı (bazaltten), ezgi taşı (alt ve üstlü) v. s. II. kat buluntuları arındadır.

Yesemek Höyüğünün eteğinde, bitmemiş, üzeri kabartmalı bir sütun kaidesini (çap : I, 30 m.) daha 1955 araştırmalarımızda tesbit etmiştik. 1961 son-

dajının da gösterdiği gibi, Yesemek Höyüğünde kaliteli eşyanın bulunmamış olması bu Höyükte -ewelce tahmin ettiğimiz gibi- Taşacağı işçilerinin oturmuş olduklarını açıklamaktadır.

Bundan başka, Yesemek Taşacağı'nın 220 m. kadar yakınında bu günkü Yesemek köyü sakinlerinden Ömer Karataş'ın yaptırmakta olduğu evinin temelleri kazılırken -M.ö. il. binyıla ait oldukları anlaşılan- keramik parçaları bulunmuş, bunlar da Taşacağı ve Heykel Atelyesinin tarihlendirilmesi için ayrıca fayda sağlamıştır.

Bu suretle, içinde yüzlerce işçi ve ustamın çalışmış olduğu anlaşılan Yesemek atelyesinin iskan durumu 1961 döneminde açıklanmış bulunmaktadır.

il. Tilmen Höyük Kazısı: İslahiye'nin 10 km. kadar doğusunda bulunan ve 1959 yılından beri sistemli bir kazıya sahne olan Tilmen Höyüğünde geniş çaptaki kazı geliştirildi. 1961 Çalışmalarını iki ayrımda özetlemek mümkündür : il. Kat sarayındaki tamamlayıcı kazı ve III. kat mezarı.

a) *Saray* : 1960 döneminde temizlenen kısmı da dahil olmak üzere, Sarayın açılan daireleri 43.50 x 47m.'lik bir alanı kaplamaktadır (Res.3-7). 1961 döneminde bu kadar geniş bir sahanın açılması, - Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün müsaadesi ile- Hatay Müzesinden iare edilen dekovil vagonetlerinin sağlamış olduğu kolaylık sayesinde mümkün oldu. Gerek Müzeler Genel Müdürlüğüne ve gerek Hatay Müzesi Müdürlüğüne bu vesile ile derin teşekkürlerimizi sunmayı bir borç sayıyoruz.

Sarayda, birbirine yaslanan iki esas bina blokunun mevcut olduğu, bu iki esas bloktan her birinin bir tahribi müteakip kendi içinde kısmi bir tadil geçirdiği (mesela ilk inşa safhasında açık olduğu anlaşılan iki kapının müteakip safhada taşla örülerek kapatılması gibi, (krş, Res. 8), bu iki esas bina bloktan birinin

daha ewel, diğerinin ise daha sonra yapıldığı ancak her iki blokun bir süre kısmen ortaklaşa kullanılmış olduğu -tamamlayıcı kazılar neticesinde- tesbit edildi. Tilmen Höyüğünün ortostatlı ve monumental bu il. kat sarayının, Eski Hitit Devleti kralı Hattuşil 1.in Kuzey Suriye seferi sırasında tahrip edilmiş olması mümkündür.

Tilmen Sarayı, mimari teknik ve plan bakımından Tell Açıana (=Alalal).- in VII. katındaki Yarım-Lim Sarayına çok benzemekte ve küçük buluntular bu tarihlendirmeyi desteklemektedir; bunlar "Suriye" tipi keramiğin eski safhasını andıran boyalı çanak-çömlek örneklerini, - Tell Açıana, Hama, Tell el-Cüdeyde ve Tell Taannach v.s. gibi yerlerin bilhassa M.ö.II bin yılının ilk çeyreğinde, kısmen de ilk yarısına ait katlarda da bulunmuş olan - pişmiş topraktan yapılan düğme süslü yassı bir idolü, Tell Açıana'nın VII. katında benzerlerine rastlanan bronz bir figürini zikretmek isteriz.

b) *III. Kat Mezarı* (Res.9-12): il. Kat Sarayının kuzey-doğu kesimindeki yapı blokunun büyük avlu zeminin 1,50 m. altında bir *mezar* meydan çıktı. (=M3). İçindeki buluntulara göre(Res.13) bu M 3 Mezarının Tilmen Höyüğünün III. kültür katının (Eski Bronz Çağı) son safhasına ait olduğu anlaşılmaktadır. Dikdörtgen planlı olan mezarın (2 x 4., yük. 2.40 m.) duvarları orta büyüklükteki taşlarla örülmüş, üstü ise bazalt levhalarla örtülmüştür. Gerek plan ve gerek küçük buluntu bakımından Tell Ahmar (=Til- Barsip)'de meydana çıkarılmış olan ve genel olarak M.ö.III. bin yılının son yıllarına ve M.ö. il binyılının hemen başına tarihlendirilen aynı tip mezar (hafir-lerin deyimine göre: "hypogee") çok benzemektedir. M3-Mezarında biri bir uçta (doğu), diğeri de mukabil uçta (batı) olmak üzere iki iskelet kalıntısı görüldü. Batı yönde bol miktarda boncuğun, üç bronz süs iğnesinin, ufak bir parfüm kabının ve bir bronz bileziğin meydana çık-

mış olması bu kesimdeki iskeletin bir ka- dına ait olduğunu muhtemel kılmaktadır. Bir erkek iskeletin konulduğu anlaşı- lan doğu kesimde ise biri tam, diğeri kırık olmak üzere pişmiş topraktan ya- pılmış iki "meyva tabağı" ve üç kap bu- lundu.

M3-Mezarının buluntuları gerek kro- nolojik ve gerek kültürel konular ba- kımından bu bölgenin arkeolojisi için ilgi çekici ipuçları vermektedir. Mesela bunlar arasındaki ayaklı "meyva tabağı" (Res. 14) gerek profil ve gerek yapı- lış tekniği ve işçilik bakımından Til Barsip, Kar- kamış (Kara Hasan, El-Hamam)'da bu tip sist-mezarlarda bulunan meyva tabak- larına aynı denecek kadar benzemektedir.

Süslü bronz iğnelere gelince** :

** Tilmen Höyüğünün bu M.3-Mezarında bu- lunmuş olan bronz eserlerin temizliği Ankara Arkeoloji Müzesi laboratuvarında yapılmıştır. Bu vesile ile Direktör Raçi Temizer'e, Uzman Bur- han Tezcan'a ve Mustafa Tutuş'a içten teşekkürlerimizi sunarız. Tilmen Höyüğünün bu kü- çük buluntuları Müzeler Genel Müdürlüğünün müsaadesi ile halen İstanbul Arkeoloji Müze- sinde heyetimiz tarafından etüd edilmektedir.

Bunlar başlı ve üst kısımlarında boğumlu · olup ikisinin topuzu üzerinde biri birine ağız ağıza bakan üçer kuş applike edilmiş- tir. (Res. 15-18) Tüneyen kuşlar, ufak süs eşyası üzerinde Eski Önasyamın pek mah- dut yerlerinde bulunmuştur.

Anadolu'da Erbaa yakınında *Horoz tepe'de* (M.ö. **XXII.** - **XXI.** yüzyıl) ve daha sonraki çağlarda da Kafkasya'da *Kuban'da* ve İran'da *Luristan'da*.

Bronz bilezik ise: müteselsil dört dai- re kıvrımı halinde olan bu bilezğin (Res. 19) benzerlerini yine sonraki çağlarda Kuban ve Luristan bronzlarında gör- mekteyiz.

Bu buluntular muvacehesinde Til- men'in 111. katındaki bu M3-Mezarının M.ö. 111. binyılının sonlarına ve il. bin- yılının hemen başına ait olduğunu ve bu mezar sahibi olan sekenenin üst kattakin- den - etnik bakımdan - farklı olduğunu tahmin etmekteyiz.

Tilmen Höyüğünde geniş çaptaki kazılara devam edildikçe bölgenin arke- olojisi, tarihi ve etnik meseleleri ile ilgili konuların aydınlanmasında önemli sonuç- ların elde edileceği kanaatindeyiz.